

Темі сімейства Валевських ми повсякчас намагалися приділяти якнайбільше уваги. Але з огляду на те, що більшість згаданих публікацій базувалася на спогадах старожилів, в них часто-густо проскакували неточності, а то й спотворення фактів. Тому матеріал, який пропонується читачам сьогодні, має за мету уникнути зазначеного та розставити ряд акцентів зовсім по-іншому, так, як це було насправді.

Як стверджує Ю.М.Гижичкий, автор обширної монографії «З минувшини Гощі на Волині», виданої 1909 р. в Кракові, найдавнішими володарями тутешніх земель і майна були представники роду Гойських герба Кирдей. Подібно багатьом іншим місцевим шляхетним сімействам, вони мали східне походження та мешкали на наших теренах уже в XV ст.

Як ми знаємо, пізніші покоління Гойських перейшли в аріанізм. Остання з Гойських, дочка Габрієла

ніслав Костка-Ленкевич (помер у 1804 р.), звенигородський підचाший, пізніше — повітовий острозький маршал. Крім Гощі з прилеглими до неї теренами, Станіславу належав ще Олексинець Польовий у Пłosкоровському повіті.

У шлюбі з Агатою Михаловською Станіслав залишив чотирьох синів. Гоща відійшла у спадок Францішкові Міхалу (1789-1852), який до кінця життя був неодруженим.

Інший син Станіслава Костки-Ленкевича, Граціан

кувала маєтки порівну від усіх родичів. Втім, судить самі. Крім Гощі та Бочаниці, вона заволоділа Аннополем з колишньою резиденцією Яблоновських, Скриptom, Досином, Крупцем, Стриханамі, Гориньгородом з палацом, Старою Четвертнею, Славатичем, Розсошею, Ожитковом, Медувкою, Богданівкою, Жаховом, Олександрівкою та іншими.

Вийшовши заміж за тучинця Міхала Валевського (помер бл. 1869 р.) герба Колона, сина Юзефа і Марії Чацької, внука уславленого Міхала, серадзького воеводи, Октавія помянула і своє дівоче прізвище. Та цей шлюб невдовзі розпався. Потім, правда, Міхал одружився знову, взявши у жони родичку Октавії по материнській лінії князів Четвертинських. Щодо самої пані Валевської, то вона так і лишилась до кінця своїх днів незаміжною.

давши нащадкам знати, де слід шукати могилу останньої представниці Ленкевичів гощанської лінії?

До речі, про Оскара Сосновського. Це дуже талановитий і знайний скульптор. Тому цілком природно, що в обласному краєзнавчому музеї зберігається одна з його робіт — мармуровий надмогильний пам'ятник. Демонтували його свого часу у вже згаданому костюлі Великих Межирічів. Чи не надгробок це Октавії Валевської, поставлений вдячним Олександром Злотноцьким?

Закінчуючи наш матеріал, аж ніяк не можна обминути тему т. з. садиби Валевських. Як слідує з вищевикладеного, в ній якщо і гостювали тучинські Валевські, то тільки тоді, коли Октавія була у шлюбі з Міхалом. Решту десятиліть тут господарувала інша фамілія — Ленкевичі, які в дійсності і володіли Гощею. Подібно тому, як це робили згадані уже Гойські, Петро Могила та Адам Кисіль. Тому словосполучення «садиба Валевських», що упродовж останніх років тісно вкорінилось у нашому історико-краєзнавчому лексиконі, в корені неправильне.

Втім, ось що засвідчують історичні польські джерела. Садибу (палац) побудували, скоріше всього, наприкінці XVIII ст. при Станіславі Кос-

НЕ ВАЛЕВСЬКІ, А ЛЕНКЕВИЧІ

та Петро Могила володіли Гощею

Регна, що вийшла заміж за князя Миколу Соломирецького, смоленського каштеляна, відійшла, однак, від аріанської віри і прийняла православ'я.

Після Соломирецьких Гоща недовго (до 1638 чи 1640 рр., коли нею заволодав Адам Кисіль) належала знаменитому київському митрополиту Петру Могили. Це свідчення історика Гжицького — своєрідна сенсація, відкриття. А вже до цього моменту ніде, навіть у короткому нарисі історії селища «Гощанська старовина», виданому в 1993 р., не було висвітлено зазначеного факту.

У дещо не точних, але все ж цікавих і пізнавальних замітках «Повстанці Валевські та їх монумент» старожила райцентру Власа Шевчука, написаних згідно розповідей його прадіда і матері і надрукованих у «Краєзнавці» в травні позаминулого року, є згадка про пам'ятник у вигляді косо прізної колони, що стояв у гощанському парку, та, зокрема, польський напис на ньому, де поряд з прізвищем Гойських фігурувало прізвище Іпохорських-Ленкевичів. Тоді ми не змогли сказати, хто такі Іпохорські. Тепер можемо.

На початку XVIII ст. Гощу за 90 тисяч злотих купив Теофіл Іпохорський-Ленкевич (помер бл. 1732 р.) власного герба, жонатий на Констанції Стемпковській, дочці Габрієля і Дороти Чаплік, внучці Данієля, брацлавського каштеляна, і Олени Хіларії Кисіль. У 1717 р. ця маєтність складалась з Гощі із замком, Воскодав з двором, кількох інших сіл, а також ряду фільварків у Київському воєводстві.

Після смерті Теофіла Іпохорського-Ленкевича майно перейшло до його найстаршого сина Леонарда (помер у 1749 р.), одруженого з Людвикою Нелавицькою (померла в 1788 р.). Спадкоємцем його власності став єдиний син Ста-

Ленкевич-Іпохорський (народився 14.5.1787 р.), жонатий на княгині Гонораті Четвертинській, дочці князя Феліціана, чернігівського каштеляна, маршал шляхти Волинської землі в 1830-1838 рр., володів Бухаровом, Дроздовом, Горбовом, Томаховом, Бочаницею. До слова, у XVIII ст. Ленкевичі-Іпохорські були власниками лише половини Бочаниці. І тільки Граціан об'єднав усе село під своєю рукою.

А ще цей чоловік увійшов в історію краю як будівничий. Приклад сказаному — зведений Граціаном близько 1840 р. в Бочаниці двоповерховий кам'яний палац пізнього класицизму, котрий став однією з найгарніших резиденцій Західної Волині. Та про це іншим разом.

Сімейні хроніки свідчать, що маршал Граціан Ленкевич мав чотирьох синів: Фелікса, Леона, Яна Ромульда (народився 1813 р.) і Віктора. Позаяк усі вони померли неодруженими, з ними згасла також волинська лінія фамілії. Цей факт, до речі, і був, певно, взятий за сюжетну основу вже згаданим Власом Шевчуком, коли він працював над своїми «Повстанцями...». Правда, брати Ленкевичі при цьому «метаморфозувались» у братів Валевських, що не відповідає дійсності.

Весь спадок після маршала дістався його єдиній дочці Октавії (22.9.1808-27.3.1882). Разом з тим, і Францішек Міхал Костка-Ленкевич, рідний дядько Октавії, до кінця життя, як зазначалося вище, теж був нежонатим. Тому не дивно, що увесь маєток, в т. ч. і Гощу, він також відписав племінниці, останній з гощанської лінії. Відтак Октавія Ленкевич стала власницею величезного багатства, яке дісталось їй від батька, княгині-матері і дядька.

Дехто з дослідників називав це майно магнатським, оскільки жінка успад-

кувала. Як її покійні брати, бездітна Октавія все своє майно, що дісталось від матері, відписала у спадок іншому родичу, князю Хелюдо рові Четвертинському (народився в 1813 р.). Щодо володіння роду Ленкевичів, то їх жінка 1870 р. віддала в оренду на 35 літ поміщицю Олександрі Злотницькому (докладніше про нього — нижче). Наприкінці на основі спеціальної царської постанови пані Октавія відписала Злотницькому у володіння Гощу. Надійшло це, однак, через 3 дні після смерті власниці, що порушувало указ, який дозволяв складання заповіту з обійденням родини. Тому поміщик був змушений продати всі леґавані йому маєтки, які перейшли, таким чином, у російські руки.

Стосовно Бочаниці, то її купив тоді Адам Чосновський герба Колона з Обор. У володінні його нащадків цей маєток залишався до 1939 р.

Постійні читачі райгазети, либонь, ще не забули матеріалу «Тасмніці церковного підвалу», надрукованого в минулому «Краєзнавці». В ньому йшлося про встановлення місця поховання Гани Гойської та згадувалось, зокрема, ім'я Олександра Злотницького, «шанувальника старовини та знавця історії рідної йому Гощі», який, виїжджаючи, подарував місцевому священику старовинні картини, пов'язані з тамтешньою минулиною. Але чому саме йому, не члену сім'ї і навіть не родичу, стара пані Октавія відписала половину свого добра? Невже у самотньої аристократки був з цим чоловіком тривалий роман і зазначений заповіт є наслідком палкого кохання? Невже саме тому, а не з якоїсь іншої причини, Злотницький і встановив у піарському костюлі Великих Межирічів, де здавна ховали поляків, прекрасний пам'ятник Валевській роботі Оскара Сосновського, таким чином

тці-Ленкевичу. При цьому, можливо, використовувалась кладка більш давнього замку. Упродовж XIX ст. палац Ленкевичів піддавався різним переробкам і у своєму зовнішньому вигляді не репрезентував жодного архітектурного стилю.

Будівля у плані двоповерхова, прямокутна, дуже простора, на половині довжини розділена поперечним крилом. Як з боку заїзду, так і від саду утворено випуклий ризаліт. З обох коротких боків знаходяться аркові прихожі (дотепер збереглася лише одна) над якими піднімаються криті балкони.

Зовнішня вбрання садиби Ленкевичів обмежувалась гладкою штукатуркою і профільованими карнизами. Всі частини споруди накривав двоскатний дах.

Щодо інтер'єру, то тут ми маємо лише коротку згадку, датовану серединою XIX ст. Згідно з нею, у палаці на ту пору були велика бібліотека і трохи творів мистецтва. Зокрема, привезена з Італії мозаїка, статуєтки, а також кілька хороших живописних полотен.

Здається, що чергові володарі Гощі з роду Ленкевичів більше дбали про вигоду помешкання, а не про зовнішню архітектурне облаштування. Проте тратили кошти вони й на це. Скажімо, виявляли турботу про закладений на кільканадцяти гектарах парк, що бере початок з кінця XVIII ст. Більша його частина мала панорамний характер. Там не було простих алей, а лиш виключно стежки і завивисті, покручені дороги. Перед людиною, яка прогулювалась, таким чином, відкривались все нові й нові групи дерев і кущів, що росли густими однорідними видовими скупченнями на широких галлявинах чи їх краях. До слова, всього у парку на описану пору налічувалось 27 видів насаджень. Але про це, певно, уже багато хто знає.

Юрій КУЗЬМІН.